

Список використаних джерел та літератури:

1. Сухомлинський В. Вогнегривий коник : Казки. Притчі. Оповідання / Василь Сухомлинський ; упоряд. і передм. О. В. Сухомлинська. – 2-е вид., стер. – К. : Вікар, 2008. – 200 с.– (Скарби української літератури).
2. Сухомлинський В. О. Методика виховання колективу / В. О. Сухомлинський // Вибр. тв. : в 5 т. – К. : Рад. шк., 1976. – Т. 1. – С.403–637.
3. Сухомлинський В. О. Моя педагогічна віра / В. О. Сухомлинський // Вибр. тв. : в 5 т. – К. : Рад. шк., 1977. – Т. 5. – С.392–401.
4. Сухомлинський В. О. Павлиська середня школа / В. О. Сухомлинський // Вибр. тв. : в 5 т. – К. : Рад. шк., 1977. – Т. 4. – С.7–390.
5. Сухомлинський В. О. Розмова з молодим директором / В. О. Сухомлинський // Вибр. тв. : в 5 т. – К. : Рад. шк., 1977. – Т. 4. – С.393–626.
6. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям / В. О. Сухомлинський // Вибр. тв. : в 5 т. – К. : Рад. шк., 1977. – Т. 3. – С.7–279.
7. Сухомлинский В. А. Хрестоматия по этике / В. А. Сухомлинский ; сост. О. В. Сухомлинская. – М. : Педагогика, 1990. – 304 с.
8. Сухомлинський В. О. Чиста криниця : казки, оповід., етюди : для сімейного читання / В. О. Сухомлинський ; упоряд. О. В. Сухомлинська ; худож. оформ. Н. В. Сосніної ; передм. Д. С. Чердиченка. – К. : Веселка, 1993. – 287 с.

Анотація

Л.М.Залиток

Работа с книгой в современной начальной школе сквозь призму творческого развития идей В.Сухомлинского

Статья посвящена использованию идей В. А. Сухомлинского по работе с книгой в современной начальной школе. Предложены формы и методы, которые целесообразно включить в систему воспитательной работы с книгой в современной начальной школе.

Ключевые слова: работа с книгой, начальная школа, формы и методы воспитательной работы, читательская деятельность.

Summary

L.M.Zalitok

Work with a Book at Modern Primary School through the Prism of Creative Development of V.O.Sukhomlyns'kyi's Ideas

This article reveals the usage of V.O.Sukhomlyns'kyi ideas in the work with a book in the modern elementary school. Forms and methods that should be included in the system of educational work with the book in the modern elementary school are given in the article.

Key words: work with a book, elementary school, forms and methods of educational work, reader activity.

Дата надходження статті:

„25” липня 2011 р.

УДК 371.13(09)

О.М.ЗАРУДНЯ,

аспірантка, викладач

(м.Київ)

Основні вимоги до особистості вчителя початкової школи у контексті ідей

В.Сухомлинського

У статті розкрито погляди В. Сухомлинського щодо ролі вчителя початкової школи у становленні та розвитку особистості дитини, виділено основні вимоги до професійної діяльності педагога та головні риси вихователя-гуманіста. Також систематизовано чіткі прийоми, спрямовані на формування педагогічного професіоналізму майбутнього вчителя.

Ключові слова: професійна діяльність учителя початкової школи, педагогіка успіху, гуманізм, індивідуальний підхід.

Постановка проблеми в загальному вигляді... Глибокі соціально-економічні, духовні зрушення, що відбуваються в Україні, зумовили потребу в учителях початкової школи високої професійної кваліфікації, здатних вільно орієнтуватися в сучасному соціумі, самостійно розв'язувати різноманітні завдання в нестандартних умовах, що вплинуло на вимоги до рівня їхньої підготовки у вищих навчальних закладах.

Формулювання цілей статті... Метою статті є з'ясування бачення В. Сухомлинського основних вимог до вчителя початкової школи, його роль у становленні особистості дитини.

Аналіз досліджень і публікацій... У наукових дослідженнях належна увага приділяється професійній діяльності вчителів початкової школи, зокрема: теоретичним та методичним засадам його підготовки (К.Авраменко, Ш.Амонашвілі, В.Бондар, С.Мартиненко, О.Мороз, О.Савченко);

ступеневій освіті вчителів початкової школи (С.Власенко, М.Дарманський, Л.Хомич); практичній підготовці майбутніх учителів початкової школи в Україні та за кордоном (О.Лавриненко, В.Сморчкова); особливостям підготовки майбутніх учителів початкової школи до виховної роботи (О.Кучерявий, Т.Шанскова); проблемам формування дослідницьких і діагностичних умінь учителів початкової школи (С.Балашова, Л.Коржова, С.Мартиненко, О.Мельник), розвитку професійної активності вчителя (О.Кіліченко, Л.Онищук); формуванню творчої особистості майбутнього вчителя (Н.Кічук, С.Сисоева).

Виклад основного матеріалу... Жодна інша професія не висуває таких вимог до людини, як професія педагога. Учитель – це особа, якій суспільство довіряє найдорожче й найцінніше – дітей, свої кращі сподівання, майбутні досягнення, носій загальнолюдських цінностей, глибоких і різноматних знань, високого рівня особистісної культури.

Особливо цінною для сучасної науки є педагогічна спадщина В.Сухомлинського. Проведений аналіз творів доводить, що вирішального значення талановитий педагог надавав ролі вчителя, професіонала, взірця для наслідування: „Учитель – це не тільки той, хто передає учням знання та вміння. Це передусім той, у кого дитина, як у батька і матері, навчається жити,“ – наголошував педагог [3, с.197]. „Початкова школа, – зауважував В.Сухомлинський у передмові до своєї програмної книги „Серце віддаю дітям“, – це насамперед творча праця одного вчителя [2, с.8], тому ми свідомо, слідом за видатним педагогом, зосереджуємо увагу на основних „дійових“ особах навчально-виховного процесу: учневі і вчителеві.

Варто зазначити, що основою професійної діяльності сучасного вчителя є координувальна функція, яка передбачає керівництво процесами навчання, виховання, розвитку, формування особистості учня. Справжній майстер своєї справи залишається в навчально-виховному процесі мовби „за кадром“, поза межами вільно здійснюваного учнями, але в дійсності чітко керованого педагогом процесу постійного життєвого вибору.

У цьому вчитель, зазначав В.Сухомлинський, виступає в педагогічному процесі як організатор, який створює сприятливі умови для самостійного й осмисленого навчання, активізує і стимулює допитливість та пізнавальні мотиви школярів, їхню індивідуальну, групову і колективну навчальну роботу, підтримує прагнення навчального співробітництва.

Системоутворювальними моментами програми формування особистості вчителя-фахівця, на думку видатного педагога, є віра в дитину як запорука педагогічного успіху: „Головне – це віра в людину, чутливість до всього хорошого в ній“, – писав педагог [3, с.114]. Улюбленим й авторитетним для дітей вчитель стає не лише через глибоке знання свого предмета і любов до нього, а й тому, що вміє поєднувати у своєму серці цю любов з любов'ю до дитини. У статті „Слово до спадкоємця“ він розкриває надзвичайно простий і водночас складний процес виховання: „Навчання стає вихованням там, де є турбота наставника про людську гідність школяра“ [2, с.407], наголошуючи на тому, що: „Треба навчати дітей працювати, думати, спостерігати, усвідомлювати, що таке розумова праця, що означає добре працювати – і лише потім можна ставити оцінки за успіхи. Дитина, яка ніколи не пізнала радості праці в навчанні, не пережила гордості від того, що труднощі подолані, – це нещасна людина... Дайте їй це щастя, навчіть дорожити ним...“ [2, с.164].

Всі напрями виховного впливу (дії вчителя) щодо формування стратегії успіху дитини у навчанні обов'язково повинні відштовхуватись, вважав В.Сухомлинський, від кожної особистості школяра і концентруватись на кожній з них, тобто має здійснюватись шлях згідно з формулою „від дитини – до дитини“.

Глибоке психолого-педагогічне вивчення особистості учня видатний педагог вважав важливим чинником успіху. На запитання „Що найголовніше в педагогічній праці?“ у статті „На нашій совісті – людина“ В.Сухомлинський однозначно і без вагань відповідав: „Знати дитину“ [2, с.203]. У цій же статті він пише: „Перш ніж подумати, а не те що сказати, вийде чи не вийде щось хороше з дитини, треба побачити, пізнати, зрозуміти дитину“ [4, с.214].

На думку В.Сухомлинського, діти, що не бажають вчитися, байдужі до уроків, до знань, невстигаючі і відстаючі, – це учні, які для вчителя – таємниця за сімома замками, їх неуспішність – результат їх невивченості. Педагог упевнено заявляв: „Немає двох дітей, однакових за мисленням, за сприйманням навколишнього світу, за індивідуальними особливостями розуму, волі, характеру, кожна дитина – це особливий неповторний світ. Виховати особистість, сформувати душу дитини можна, тільки зрозумівши цей світ, пізнавши всі його тайники“ [2, с.204]. У книзі „Серце віддаю дітям“ він писав: „Переді мною 31 дитина – це 31 світ... десь у найпотаємнішому куточку серця кожної дитини своя струна, вона звучить на свій лад, і щоб серце відгукнулось на моє слово, треба самому настроїтися на тон цієї струни“ [2, с.97].

Знати вчителю про свого учня треба якомога більше – й індивідуальні особливості його здоров'я, без цього, як говорив В.Сухомлинський, неможливо нормально навчати дітей. На

кожному, без винятку, уроці вчитель повинен вивчати роботу своїх учнів, фіксувати й аналізувати труднощі засвоєння, з якими вони зустрічаються, робити висновок про розвиток здібностей і схильностей. Вивчаючи дитину, учитель повинен намагатися знайти у кожного учня його кращі риси, те, на що можна базуватись у навчання й вихованні. Педагог підкреслював: „У кожній дитині думка розвивається своєрідними шляхами, кожна розумна і талановита по-своєму. Немає жодної нормальної дитини нездібної, бездарної. Важливо, щоб цей розум, ця талановитість стали основою успіхів у навчанні, щоб жодний учень не вчився нижче від своїх здібностей” [3, 240].

У цих В.Сухомлинський висловив саму сутність індивідуального підходу до учнів у процесі навчання, гуманний його смисл – пізнавши учня, розкривши його сили і можливості, виявивши його талант, дати йому на основі розвитку здібностей, радість успіху у розумовій праці, усвідомлення того, що ти здібний, талановитий.

Павлівський новатор не уявляв собі виховання без наукового передбачення його кінцевого результату. Учитель початкової школи повинен визначити, що може учень зараз і на що він здатний у майбутньому. Підходити до кожного учня індивідуально – це перш за все вміти прогнозувати, вміти побачити той шлях, яким піде учень до засвоєння обов’язкових знань. „Треба вміти визначити, яким шляхом, з якими уповільненнями і труднощами дитина може підійти до рівня, передбаченого програмою, як конкретно реалізувати програму в розумовій праці кожного учня” [2, с.437]. Специфіка педагогічної праці полягає і в тому, що вчителю необхідно розвивати вміння передбачати, оскільки „вміння передбачати, – писав учений, – це передусім вміння озирнутися на пройдений шлях, оглянути його, побачити в ньому джерела сьогоднішніх успіхів і недоліків” [3, с.602-603]. Педагогу важливо, з одного боку, бачити перспективу розвитку позитивних якостей особистості учня, з другого – постійно підтримувати та заохочувати притаманне дітям прагнення бути кращим.

Аналіз праць видатного педагога дозволяє зробити висновок, що віра в дитину була основним і найдорожчим педагогічним переконанням В.Сухомлинського, яке він проніс через все своє життя. На запитання „Що значить вірити в учня?” Василь Олександрович відповідає: „Це значить покладати на нього надії і бути впевненим у здійсненні цих надій”. Разом із тим він підкреслює: „Учень повинен не тільки бачити, але й відчувати, що вчитель вірить у нього” [2, с.151].

У варіанті кандидатської дисертації він пише: „Якщо ж дитина коли-небудь не виправдає ваших надій, – а це завжди було, є й буде, – дивуйтесь, розчаровуйтесь, засмучуйтесь, обурюйтесь, виходьте, нарешті з себе, – але ніколи не переставайте вірити в дитину. Дитина побачить це і ще більше полюбить вас, якщо ви засмучені, обурені через неї, дитину. Дитина зрозуміє, що зловживаючи вашою довірою, вона завдала вам болю, і дитяче серце відгукується на ваше законне обурення докорами дитячої совісті. Вірте у те, що докори дитячої свідомості сильні. Але дитина ніколи не пробачить вам байдужості або недовіри. Вона побачить і розгадає їх, під якими б словами вони не маскувались. Вкладайте у свої слова гаряче почуття віри в дитину, і дитина віддячить вам любов’ю, довірою, старанністю, ретельністю. В ті хвилини, коли вона буде готувати уроки, її надихатиме ваша довіра. Думка про те, що ви чекаєте від неї тільки хороших знань буде наповнювати години дитячої праці світлою радістю” [3, с.153].

Справжнім вчителем, стверджував В.Сухомлинський, може бути тільки той, хто вірить у дитину, не відлякує її своєю підозрілістю, сумнівами в її добрих намірах. Погоджуючись з педагогами минулого, що джерелом виховання є віра в „добре начало” кожної дитини, він доводить, що за своєю природою діти не можуть бути поганими, а стають такими лише через помилки у вихованні та умови в яких вони перебувають: „Найпотворніше, найзловісніше в нашій педагогічній справі – не вірити в людину. Там, де немає віри в людину, в добре начало в ній, будь-яка педагогічна система розсипається на порошок” [2, с.335]. Якщо вчитель вірить у сили й можливості учня і довіряє йому, учень намагається виправдати довіру і працює краще. Недовіра й упередженість в оцінці дитини віддаляють його від учителя.

Отже, якщо підходити до учня з точки зору оптимістичної позиції, тобто бачити у ньому маленьку людину, чекати в нього пробудження розуму і творчих здібностей, то учень дійсно розкриється, із захопленням буде вчитися і бачити в учителів надійного наставника, старшого друга. Заслуга В.Сухомлинського в тому, що він не тільки довів на практиці, але й, невпинно закликаючи педагогів до оптимістичного підходу до дітей, тим самим здійснив в практичній педагогіці поворот до гуманізації.

Неодноразово видатний педагог наголошував, що необхідно помічати навіть найменші успіхи учнів, їх зусилля і прагнення вчитись краще. Особливо це важливо для дітей, що не користуються авторитетом у товаришів. Василь Олександрович дуже точно підкреслює лінію поведінки вчителя, що прагне виховувати правильні стосунки у колективі: не підкреслювати успіхи одних і неуспіхи інших; не протиставляти сильних слабким; помічати навіть найменші успіхи слабких учнів, але не підкреслювати це різко, як щось несподіване.

В арсеналі вчителя початкової школи є різні засоби заохочення. Одним з найдієвіших засобів, на думку В.Сухомлинського, доброзичливе слово. Як переконаний гуманіст, він насамперед піклувався про те, щоб слово вчителя було лагідним, доброзичливим, щоб воно використовувалось як найважливіший інструмент у „піднесенні Людини” [2, с.465]. Слова, за твердженням В.Сухомлинського, – найтонший інструмент, за допомогою якого ми доторкаємося до серця дитини; вони можуть стати ніжною, запашною квіткою, живою водою, що повертає віру в добро, гострим ножом, розпеченим залізом і брудом. Ними можна й оживити, і вбити, викликати радість, душевне піднесення або засмутити й приголомшити людину; словом можна посіяти тривогу, сум’яття, невіру людини у свої сили, а можна й надихнути на творчу працю, на мужні вчинки [3, с.279]. Інтерес представляє висновок, зроблений педагогом: успіхи в навчанні залежать „від доброзичливості педагога і, звичайно, від того, наскільки підготовлена душа дитини до сприймання доброзичливості вчителя” [4, с.436].

Висновки... Таким чином, у центрі уваги В.Сухомлинського – особистість вчителя і, зокрема, положення про необхідність високих особистісних якостей учителя. Серед вимог, які висуває видатний педагог до особистості вчителя, першою є вимога любові до власної справи, другою – вимога високої кваліфікації, третьою – вимога високих моральних якостей, четвертою – вимога творчого підходу до навчання й виховання.

Відтак, необхідна розробка нових науково-методичних вимог до вчителя початкової школи, які б враховували особливості сучасної соціально-економічної та соціально-культурної ситуації загалом та специфіки соціалізації сучасних дітей зокрема. У зв’язку з цим нам видається важливим виокремити такі практичні рекомендації щодо підвищення професійного рівня вчителів початкової школи, а саме: сформувати у вчителів нове розуміння сучасного дитинства як соціокультурної цінності суспільства, як самостійний і значущий період життя, в якому відбувається інтенсивний розвиток і становлення особистості дитини; забезпечити усвідомлення сучасними вчителями знань про дитину в особистісному контексті, сформувати уміння і навички, необхідні педагогам у сфері соціально-педагогічної діяльності; виробити уміння давати педагогічну оцінку соціальним процесам, що відбуваються у сучасному соціумі; надавати компетентну допомогу учням у самопізнанні і саморозвитку у просторі дитинства; реалізовувати соціально-педагогічний супровід процесу соціалізації особистості; передбачати соціальні наслідки використаних педагогічних технологій.

Список використаних джерел та літератури:

1. Сухомлинський В. О. Вибрані твори : в 5-ти т. / В. О. Сухомлинський. – Т. 2. – К. : Рад. школа, 1976, – 670 с.
2. Сухомлинський В. О. Вибрані твори : в 5-ти т. / В. О. Сухомлинський. – Т. 3. – К. : Рад. Школа, 1976, – 670 с.
3. Сухомлинський В. О. Вибрані твори : в 5-ти т. / В. О. Сухомлинський. – Т. 4. – К. : Рад. школа, 1976, – 640 с.
4. Сухомлинський В. О. Вибрані твори : в 5-ти т. / В. О. Сухомлинський. – Т. 5. – К. : Рад. школа, 1977, – 639 с.
5. Луцюк А. М. Василь Сухомлинський: Про педагогічну майстерність учителя / А. М. Луцюк. – Луцьк, 2003. – 205 с.

Анотація

О.Н.Зарудня

Основные требования к личности учителя начальной школы в контексте идей

В.Сухомлинского

В статье раскрыты взгляды В. Сухомлинского о роли учителя начальной школы в становлении и развитии личности ребенка, выделены основные требования к профессиональной деятельности педагога и главные черты воспитателя-гуманиста. Также систематизированы четкие приемы, направленные на формирование педагогического профессионализма учителя.

Ключевые слова: *профессиональная деятельность учителя начальной школы, педагогика успеха, гуманизм, индивидуальный подход.*

Summary

О.М.Zarudnia

Basic Requirements to the Primary School Teacher Personality in the Context of V.Sukhomlyns'kyi Ideas

The article deals with views of V.O.Sukhomlyns'kyi on the role of primary school teacher in development of the child's personality, highlights the basic requirements to the profession of a teacher and the main features of educator-humanist. Explicit methods, aimed at forming educational professionalism of future teachers are systematized.

Key words: *professional activities of primary school teachers, education success, humanizm, personal approach.*